

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/archiwum/224451,28-czerwca-1900-roku-urodzil-sie-Leon-Kruczkowski.html>

27.02.2026, 00:01

28 czerwca 1900 roku urodził się Leon Kruczkowski

Autor ważnych i ambitnych dramatów, poruszających kwestie odpowiedzialności zbiorowej, dylematów moralnych oraz mechanizmów totalitaryzmu. Z jednej strony Kruczkowski współtworzył politykę kulturalną PRL, wspierał rozwój edukacji, teatru i upowszechnianie kultury. Był jedną z czołowych postaci literatury socrealistycznej – nurtu podporządkowanego ideologii państwowej. Z drugiej strony po wojnie stał się lojalnym współpracownikiem władz komunistycznych: był członkiem PZPR, pełnił funkcję wiceministra kultury. Wspierał ideologiczną kontrolę nad literaturą, uczestniczył w mechanizmach cenzury oraz marginalizacji twórców niezgadających się z linią partii.

28.06

Między piórem a bronią

Leon Kruczkowski urodził się 28 czerwca 1900 r. w Krakowie, w rodzinie introligatora. Był z wykształcenia chemikiem, absolwentem Wyższej Szkoły Przemysłowej. Służył w Wojsku Polskim w latach 1920–1924, uzyskując stopień podporucznika. Po studiach pracował w przemyśle i szkolnictwie, a od lat 30. poświęcił się literaturze i publicystyce, związanej z lewicą. Debiutował jako poeta, a literacki rozgłos przyniosła mu powieść *Kordian i cham* (1932). W kolejnych latach wydał m.in. *Młoty nad światem*, *Bohatera naszych czasów*, *Pawie pióra* i *Sidla*. Współpracował z prasą lewicową i publikował teksty o charakterze politycznym i ideowym.

W 1939 r. brał udział w kampanii wrześniowej, po czym trafił do niemieckiej niewoli. Przebywał w oflagach, z których został uwolniony dopiero w 1945 r. Po powrocie do kraju wstąpił do Polskiej Partii Robotniczej i aktywnie uczestniczył w życiu politycznym PRL. Pełnił m.in. funkcje wiceministra kultury, prezesa Związku Literatów Polskich, członka Rady Państwa oraz posła na Sejm przez kilka kadencji. Był działaczem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, zasiadał w jej Komitecie Centralnym i angażował się w działalność organizacji frontowych.

Po wojnie stał się jednym z najaktywniejszych organizatorów życia kulturalnego w Polsce. Pomimo licznych obowiązków państwowych i społecznych, nie porzucił działalności literackiej. Zyskał uznanie jako dramaturg – w 1948 r. jego sztuka *Odwety*, podejmująca tematykę współczesną, została wystawiona w Teatrze Polskim w Warszawie i spotkała się z dobrym przyjęciem. Dwa lata później na scenie Starego Teatru w Krakowie odbyła się premiera jego najsłynniejszego dramatu *Niemcy* (1950), który przyniósł mu międzynarodowe uznanie. Sztuka została wystawiona na blisko dwadzieścia scenach w Polsce, przetłumaczona na 14 języków i zaprezentowana m.in. w Berlinie, Wiedniu, Paryżu, Brukseli, Pradze, Rzymie, Sofii, Londynie, Helsinkach i Tokio.

Postać niejednoznaczna

Leon Kruczkowski był autorem ważnych i ambitnych dramatów, zwłaszcza *Niemców*, w których podejmował tematy odpowiedzialności zbiorowej, dylematów moralnych i mechanizmów totalitaryzmu.

Z jednej strony odegrał istotną rolę w rozwoju teatru ideowego w Polsce po II wojnie światowej. Już przed wojną był uznawany za pioniera literatury antyfaszystowskiej. Po 1945 r. współtworzył politykę kulturalną PRL, wspierał edukację, teatr, upowszechnianie kultury oraz promował czytelnictwo i rolę literatury w kształtowaniu postaw obywatelskich. Z drugiej strony był lojalnym współpracownikiem władz komunistycznych – członkiem PZPR, wiceministrem kultury, a także aktywnym uczestnikiem systemu cenzury. Wspierał ideologiczną kontrolę nad twórczością, przyczyniając się do marginalizowania pisarzy sprzeciwiających się oficjalnej linii partii. Był symbolem epoki stalinowskiej i twarzą literatury socrealistycznej – nurtu podporządkowanego ideologii państwowej. Krytykowano go za udział w upolitycznieniu życia kulturalnego.

Do dzisiaj jego postać budzi kontrowersje, pozostając symbolem zarówno literackich ambicji i ideowego zaangażowania, jak i uwikłania w mechanizmy propagandy i cenzury w czasach PRL.

W 2024 r. INP wydał książkę pt. „Kino i teatr pod okupacją. Wojenne losy polskich artystów filmowych i scenicznych (1939–1945)” (Bartosz Januszewski). Niniejsza publikacja stanowi znacznie rozszerzoną wersję książki, która ukazała się w roku 2021 i cieszyła się dużym zainteresowaniem. Przedstawia ona sytuację, w jakiej znalazły się polska kinematografia i scena teatralna w okresie II wojny światowej, zarówno na ziemiach okupowanych, jak i na uchodźstwie. Ukazuje strategię polityki okupacyjnej Rzeszy Niemieckiej i Związku Sowieckiego wobec polskich artystów filmowych i scenicznych. Wskutek terroru, będącego immanentnym składnikiem obu systemów totalitarnych, zostało zamordowanych, zaginęło lub zmarło w niewyjaśnionych okolicznościach co najmniej siedmiuset przedstawicieli tego środowiska zawodowego. [Niniejsza książka dostępna jest w naszych księgarniach i online.](#)

W 2024 r. IPN wydał książkę pt. „Swojskość na obczyźnie. O różnorodności kultury emigracyjnej w XX wieku” autora: Krzysztof Dybciak. Kolejny tom z serii „Literatura i Pamięć” to cykl monograficzny - owoc wieloletnich zainteresowań Krzysztofa Dybciaka problematyką emigracyjną - w szerokim znaczeniu. Zamieszczone w książce teksty są poświęcone bowiem nie tylko literaturze polskiej powstającej poza krajem, lecz także innym dziedzinom, nie tylko związanym z aktywnością twórczą w tradycyjnym znaczeniu tego słowa. [Niniejsza książka dostępna jest w naszych księgarniach i online.](#)

W 2003 r. IPN wydał książkę pt. „Literaci a sprawa katyńska. 1945” autorów: Stanisław M. Jankowski, Ryszard Kotarba. Część zasadnicza książki to nieznane dotąd protokoły zeznań m.in.: Andrzejewskiego, Dąbrowskiej, Iwaszkiewicza, Jastruna, Kisielewskiego, Kotta, Kruczkowskiego, Miłosza, Nałkowskiej, Przybosia i Wyki – przesłuchiowanych w związku ze śledztwem przeciw pisarzom podejrzanym o kolaborację z Niemcami. Literaci zeznają na temat postaw środowiska, realiów życia okupacyjnego oraz stosunku do sprawy Katynia i działań w tym zakresie podejmowanych przez propagandę hitlerowską. [Niniejsza książka dostępna jest w naszych księgarniach i online.](#)

Więcej ciekawych materiałów, w tym artykułów naukowych, znajdą Państwo w naszym portalu przystanekhistoria.pl:

- Filip Musiał, [Twórcy i naukowcy pod presją](#)
- Marek Klecel, [Odcienie zdrady. Początki literatury okresu PRL](#)
- [„Propaganda Polski Ludowej”](#)

Audio: dr hab. Małgorzata Misiak (BBH IPN) - 125. rocznica urodzin Leona Kruczkowskiego

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Artykuł

Leon Kruczkowski

Pliki do pobrania

[dr hab. Małgorzata Misiak \(BBH IPN\) - 125. rocznica urodzin Leona Kruczkowskiego \(mp3, 8.36 MB\)](#)

[dr hab. Małgorzata Misiak \(BBH IPN\) - 125. rocznica urodzin Leona Kruczkowskiego \(wav, 61.38 MB\)](#)
